

Rollkoll – ett material om god man och förvaltare i relation till andra aktörer riktar sig till dig som vill veta mer om uppdraget som god man/förvaltare och rollfördelningen mellan dem och anhöriga till huvudmannen, kontaktpersoner enligt LSS och SoL, personliga assistenter och personal på boenden. Materialet beskriver de olika aktörernas uppdrag, hur samverkan kan se ut och gör en sammanställning av vem som kan hjälpa till med vad.

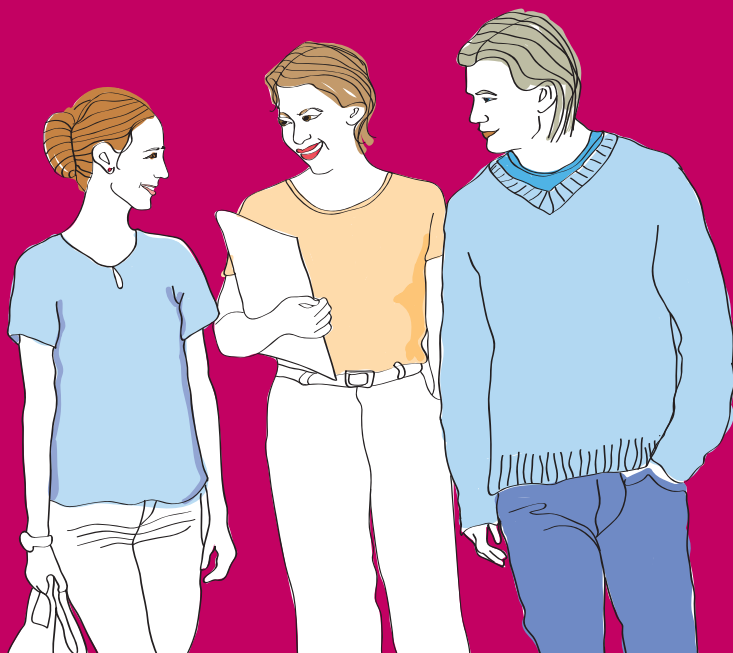
Materialet har tagits fram av **Riksförbundet frivilliga samhällsarbete** (RFS) med hjälp av medel från Allmänna arvsfonden. Idén till materialet kom från RFS medlemmar som ansåg att det saknades ett informationsmaterial om god man och förvaltares uppdrag som de kunde använda i kontakt med andra aktörer. RFS hoppas därför att materialet ska bidra till bättre förståelse om de olika aktörernas uppgifter.

Ett material framtaget av
Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare
www.rfs.se

Rollkoll

Ett material om
god man och förvaltare i relation
till andra aktörer

- Anhörig till en huvudman • Kontaktperson
- Personlig assistent • Boendepersonal

Rollkoll är ett treårigt projekt som genomförs av Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare, RFS, med stöd från Allmänna arvsfonden. RFS organiserar personer med lagreglerade frivilliguppdrag som god man, förvaltare, kontaktperson, kontaktfamilj, lekmannaövervakare och stödperson samt besökare på häkten och anstalt. I styrgruppen för projektet har förbundssekreterare Gunilla Sundblad och Göran Svärd från RFS styrelse deltagit. Linda Fröström har varit projektledare för Rollkoll sedan start, från och med januari 2016 är hon ersatt av Elin Molander.

Läs mer om RFS på www.rfs.se

ISBN: 978-91-977519-9-5

Grafisk form & illustration: Lottie Hallqvist/Graffoto
Tryck: åtta45, Stockholm 2017

FÖRORD

ROLLKOLL HAR TAGITS FRAM för att öka förståelsen mellan olika aktörer som finns runt personer med psykiska funktionsnedsättningar¹ och som får hjälp av en god man eller förvaltare. Kring dessa personer kan det ibland uppstå onödiga konflikter på grund av att det är oklart vem som ska göra vad. Det finns också en risk att ingen gör något om alla tänker eller tror att någon annan ska utföra en uppgift. För att minska risken för missförstånd och konflikter reder det här materialet i stora drag ut vad de olika aktörens uppdrag innebär och vad de ska och inte ska göra.

Anledningen till att RFS ansökte om detta projekt var att det saknades ett informationsmaterial om god man och förvaltares uppdrag som kan användas i kontakt med andra aktörer. Informationen om god man och förvaltare har därför fått ett större utrymme än andra aktörer i materialet. De andra aktörerna som valts ut är anhöriga till huvudmannen, kontaktpersoner, personliga assistenter och boendepersonal.

MATERIALET ÄR FRAMTAGET tillsammans med medlemmar och anställda i våra samarbetsorganisationer, Riksförbundet Attention, Riksförbundet för Social och Mental Hälsa (RSMH) och Schizofreniförbundet. Intervjuer och enkäter har genomförts med RFS medlemmar, Föreningen Sveriges Överförmyndare och olika aktörer inom Uppsala kommun. Materialet har kvalitetsgranskats av alla intervjuade aktörer, Sveriges Kommuner och Landsting, överförmyndarförvaltningen i Uppsala och överförmyndarkansliet i Karlstad samt lokalföreningar inom RFS. I projektet har RFS även tagit fram ett informationsmaterial som riktar sig till den som har eller funderar på att ansöka om god man. Det materialet heter Rollkoll – Vad gör en god man och förvaltare?

I denna text omfattar begreppet god man även förvaltare om inte annat sägs. Personen som har en god man kallas huvudman, detta begrepp används därför genomgående i texten.

TACK TILL ALLA som hjälpt till med att ta fram och granska materialet!

1) I begreppet *psykiska funktionsnedsättningar* innefattas i detta material även neuropsykiatriska och intellektuella funktionsnedsättningar.

INNEHÅLL

<i>Förord</i>	3
God man	6
Vad är ett godmanskap?	
Beslut om godmanskap	
Vilka uppgifter har en god man?	
Vad ska en god man inte göra?	
Vad är skillnaden mellan ett godmanskap och ett förvaltarskap?	
Arvode	
När upphör ett godmanskap?	
Överförmyndare	
Anhöriga	11
Anhörigas rätt till yttrande och insyn kring godmanskapet	
Vad gäller inom sjukvården?	
Kan en anhörig vara god man?	
Kontaktperson	13
Uppgifter i uppdraget enligt LSS och SoL	
Samverkan mellan god man och kontaktperson	

Kan en kontaktperson vara god man?	
Personlig assistent	15
Arbetsuppgifter	
Samverkan mellan god man och personlig assistent	
Kan en personlig assistent vara god man?	
Personal inom boendeverksamhet	17
Arbetsuppgifter	
Samverkan mellan personal på boende och god man	
Kan boendepersonal vara god man?	
Vem kan utföra vilken uppgift när en person har god man?	19
Frågor och svar	20
<i>Tips för att läsa mer</i>	23

GOD MAN

Vad är ett godmanskap?

Ett godmanskap är ett uppdrag som går ut på att ta tillvara en persons juridiska och ekonomiska rättigheter. Det kan till exempel vara att betala räkningar, ansöka om bidrag eller se till att beviljade insatser fungerar. Godmanskapet består av delarna bevaka rätt, förvalta egendom och sörja för person. Personen som får hjälp av en god man kallas för huvudman.

BEVAKA RÄTT innebär bland annat att ansöka om bidrag och insatser, överklaga beslut, teckna avtal eller att företräda huvudmannen vid en bostadsförsäljning.

FÖRVALTA EGENDOM innebär att ta hand om huvudmannens egendom. Gode mannen ska exempelvis betala räkningar, göra en budget med huvudmannen och se till att kapital är placerat på ett tryggt sätt.

SÖRJA FÖR PERSON innebär till exempel att gode mannen ska se till att huvudmannen har en meningsfull fritid och att dennes medel används på bästa sätt.

Ett godmanskap kan bestå av alla tre delarna, två i kombination eller bara en del. Det vanligaste är att ett uppdrag består av alla tre delarna, vilket detta informationsmaterial utgår från.

Beslut om godmanskap

Det är tingsrätten som efter en ansökan beslutar om ett godmanskap ska beviljas eller inte. Ett godmansuppdrag är ett löpande uppdrag och beviljas inte med ett visst antal timmar i månaden. Uppdraget har en ideell karaktär och utförs av en privatperson som får ett arvode. Reglerna om godmanskap finns i föräldrabalken.

Vilka uppgifter har en god man?

Uppdraget som god man ska anpassas efter huvudmannens behov. Det finns ingen genomförandeplan för uppdraget utan huvudman och god man ska tillsammans besluta vad hjälpen ska omfatta. Kan en huvudman inte uttrycka sin vilja ska den gode mannen agera utifrån huvudmannens bästa. Vid början av uppdraget ska den

gode mannen lämna en förteckning över huvudmannens tillgångar och skulder till överförmyndaren. Detta är för att överförmyndaren sedan ska kunna granska gode mannens arbete. Arbetet följs upp varje år genom en årsräkning och vid avslut av uppdraget genom en sluträkning.

Det är lämpligt att den gode mannen tillsammans med huvudmannen gör en budget för hur mycket pengar som kan användas varje månad och till vad. Ofta sköter den gode mannen betalning av räkningar medan huvudmannen får ett kort kopplat till ett eget konto dit pengar överförs regelbundet, alternativt får huvudmannen kontanter av den gode mannen.

God man och huvudman bör ha regelbunden kontakt. Kontakt kan ske via telefon eller mejl och det är rimligt att de ses ungefär en gång i månaden. Hur ofta de har kontakt får anpassas efter huvudmannens behov, ofta behöver de ses mer i början av ett uppdrag än efter några månader när rutiner skapats. I de flesta fall utför en god man uppdraget på sin fritid och kontakten behöver därför anpassas även efter gode mannens möjligheter.

När en god man påbörjar ett nytt uppdrag bör denna meddela detta till huvudmannens anhöriga, eventuell boendepersonal och berörda myndigheter. Om det inte är olämpligt bör sedan en regelbunden kontakt med anhöriga och boende hållas.

En god man omfattas inte av lagreglerad tystnadsplikt. Uppdraget i sig innebär däremot att huvudmannen måste respekteras och att det som den gode mannen får reda på ska hållas inom uppdraget. Om den gode mannen missköter uppdraget kan hen avsättas mot sin vilja.

Vad ska en god man inte göra?

En god man ska inte utföra praktiska åtgärder hos huvudmannen. Hen ska till exempel inte hjälpa till att städa, handla eller skjutsa huvudmannen. Den gode mannen ska inte heller promenera eller gå på bio med sin huvudman. Det är inte förbjudet att utföra dessa sysslor, men om den gode mannen gör det så är det utanför uppdraget. En god man har inte heller rätt att företräda huvudmannen i vårdfrågor inom hälso- och sjukvård.

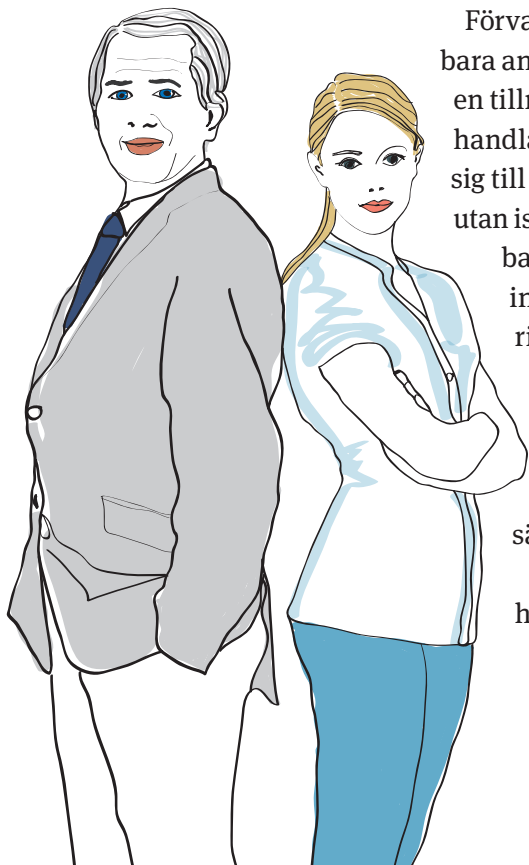
En god man är ett personligt biträde till huvudmannen. Om till exempel en huvudman har omyndiga barn så ska den gode mannen inte delta i barnets utvecklingssamtal i skolan eftersom den gode mannen inte kan företräda huvudmannen i egenskap av vårdnadshavare. En god man kan på så sätt inte heller företräda andra familjemedlemmar.

Vad är skillnaden mellan ett godmanskap och ett förvaltarskap?

Ett godmanskap är en frivillig insats som huvudmannen måste samtycka till. Undantaget är om en huvudman enligt läkarintyg inte förstår vad ett godmanskap innebär, då ska närstående ges möjlighet att yttra sig innan godmanskapet anordnas. Den som är huvudman har kvar sin rättshandlingsförmåga och begränsas inte på något sätt. Kan huvudmannen framföra sin vilja måste de gode mannen under uppdraget ha huvudmannens samtycke i de handlingar som utförs. Gode mannen utför på så sätt sitt uppdrag tillsammans med huvudmannen. Kan en huvudman inte framföra sin vilja ska en god man handla på det sätt den anser är bäst för huvudmannen. Vissa åtgärder kräver också samtycke från överförmyndaren.

Förvaltarskap är en tvångsåtgärd och får bara anordnas när ett godmanskap inte är en tillräcklig hjälp. Det kan till exempel handla om att en huvudman inte håller sig till den ekonomiska planen som gjorts utan istället ständigt tar ut alla pengar från bankkontot. Gode mannen kan då inte betala hyra och huvudmannen riskerar att bli bostadslös. En annan orsak kan vara att huvudmannen lätt blir lurad att ingå avtal och att ge bort pengar till "vänner" vilket kan leda till stor skuldsättning.

Ett förvaltarskap innebär att huvudmannen förlorar sin rätts-

handlingsförmåga. Personen har inte rätt att ingå avtal eller ta ut pengar från sina bankkonton. Undantaget är intjänad lön eller gåva given med särskilda villkor om att de inte omfattas av förvaltarskapet. En förälder som får förvaltare får inte längre vara förmyndare för sitt barn, men det hindrar inte att föräldern/huvudmannen även fortsatt är vårdnadshavare för barnet. En förvaltare utför sitt uppdrag i huvudmannens ställe, men förvaltaren ska i den utsträckning det är möjligt samverka med huvudmannen.

En huvudman som har förvaltare är inte omyndigförklarad. Personen kan till exempel rösta i allmänna val, gifta sig, söka jobb och bestämma över sin egen sjukvård.

Arvode

En god man har rätt till ett arvode för sin insats och för utlägg för kostnader i samband med uppdraget, till exempel för resor till och från huvudmannen, porto samt telefonsamtal. Som utgångspunkt är det huvudmannen som ska betala arvodet. Det är överförmyndaren i varje kommun som avgör hur stort arvodet ska vara. Storleken kan också variera beroende på vilka uppgifter som ingår i uppdraget och den tid som har lagts ner. Ett vanligt arvode ligger på 9 000 – 13 000 kronor per år.

Under vissa förutsättningar är det möjligt att få hjälp att betala arvodet genom att ansöka om handikappersättning från försäkringskassan. Det finns också situationer när en huvudman inte behöver betala arvodet. Om huvudmannen har en årsinkomst under cirka 118 000 kronor och har en förmögenhet under cirka 89 000 kronor så står kommunen för kostnaden.¹

När upphör ett godmanskap?

Ett godmanskap pågår så länge det behövs eller så länge huvudmannen vill om huvudmannen kan uttrycka sin vilja. Ett förvaltar-
skap ska inte heller pågå längre än det behövs och överförmyndaren ska ompröva behovet av förvaltar-
skap varje år. Huvudmannen kan

1) Enligt lagen är gränsen 2,65 prisbasbelopp för årsinkomst och 2 prisbasbelopp för förmögenhet.

också begära att tingsrätten ska ompröva beslutet. Både ett godmanskap och ett förvaltarskap upphör direkt om huvudmannen avlider.

En god man kan när som helst begära att få bli utbytt i sitt uppdrag. Som utgångspunkt är den gode mannen skyldig att fortsätta med uppdraget till dess att en ny god man har tagit över. Undantag kan göras om huvudmannen är hotfull eller farlig och det inte finns någon annan som vill överta uppdraget. Då kan tingsrätten besluta om att gode mannens uppdrag upphör och då avslutas också godmanskapet.

Om en god man avlider måste överförmyndaren hitta en ny person som kan vara god man. Godmanskapet upphör inte utan förloppet är samma som vid byte av god man. Den avlidna gode mannens dödsbo ska, om de kan, upprätta en sluträkning. Från 1 januari 2015 kan överförmyndaren befria dödsboet från denna uppgift eller besluta att redovisningen få lämnas i förenklad form.

Överförmyndare

Överförmyndare eller överförmyndarnämnd är den kommunala myndighet som ansvarar för tillsyn av gode mäns och förvaltares insatser. Kontrollen innebär bland annat att granska den förteckning, årsräkning och sluträkning, som den gode mannen lämnar. Överförmyndaren ska bland annat också godkänna uttag från spärrat konto, fastighetsförsäljningar och arvskiften. Överförmyndaren kan också vara den som ansöker om ett godmanskap eller upphörande av detsamma. Det är också överförmyndarens uppgift att lämna förslag till domstolen på vem som ska bli god man. Kontakta överförmyndaren i kommunen vid frågor kring godmanskap, till exempel hur en ansökan om en god man går till.

ANHÖRIGA

ANHÖRIGA HAR RÄTT ATT företräda varandra om de har fullmakt för det. Från den 1 juli 2017 träder en ny lag om framtidsfullmakter i kraft. Lagen innebär att det under vissa förutsättningar går att utse en fullmaktshavare som i framtiden kan företräda den som inte längre kan företräda sig själv. Sedan tidigare kan makar även enligt äktenskapsbalken 6 kapitlet 4 § vid vissa tillfälliga situationer använda den andra makens pengar.

Från den 1 juli 2017 behövs inte längre fullmakt för att en nära anhörig i vardagliga situationer ska kunna företräda en person som efter 18-årsdagen blir beslutsoförmögen. Det innebär att anhöriga kan vidta vardagliga rättshandlingar för den personens räkning, enligt föräldrabalkens 17:e kapitel. Det gäller till exempel inköp, tecknade av hemförsäkring, ansökan om bidrag och betalning av räkningar. Regleringen avser inte större åtgärder så som försäljning av egendom eller process i domstol.

Om en person väljer att företräda en anhörig görs det under skadeståndsansvar, vilket innebär att man är ersättningskyldig för skada som man orsakar med mening eller av vårdslöshet.

Rätten att företräda en anhörig försvinner om det finns ett godmanskap eller en fullmakt som gäller de frågorna. Anhöriga till en person som får en god man kan naturligtvis fortsätta att hjälpa till med saker såsom att handla, städa, skjutsa, promenera eller gå på bio med personen. Det kan även handla om att motivera personen till saker i vardagen. Om anhöriga inte vill eller kan hjälpa till med dessa saker kan en god man ansöka om insatser för att tillgodose dessa behov.

Anhörigas rätt till yttrande och insyn kring godmanskapet

Make, sambo eller närmaste släktingar har rätt att hjälpa en person med att ansöka om god man. De har också rätt att ansöka om byte av god man, förändring av uppdraget och att godmanskapet ska upphöra. Vem som helst, oavsett anknytning till en person, kan anmäla ett behov av god man till överförmyndaren.

Den som är make, sambo eller närmaste släkting har rätt att uttala

sig kring behovet av god man, om personen som det gäller inte själv kan yttra sig. Om det behövs kan också andra närstående få yttra sig om behovet av god man.

Make, sambo eller närmaste släkting har också rätt att läsa de handlingar om huvudmannen som finns hos överförmyndaren.

En god man har ingen skyldighet att lämna ut uppgifter om uppdraget till anhöriga, men det finns inte heller något som hindrar att gode mannen upplyser anhöriga om hur en situation ser ut. Det är upp till den gode mannen att avgöra vad som är lämpligt.

I viktiga frågor ska den gode mannen, om huvudmannen inte själv kan uttrycka sin vilja, tillfråga make, sambo eller närmaste anhörig om hens inställning i frågan. Den gode mannen är inte skyldig att följa det som anhöriga vill, men ska ta det i beaktande och handla på det sätt som är bäst för huvudmannen.

Vad gäller inom sjukvården?

Enligt patientlagen ska information inom vården som inte kan lämnas till patienten lämnas till en närstående, så länge det inte strider mot sekretessen. Anhöriga har därför större möjlighet att hjälpa en person inom vården än vad en god man har.

Kan en anhörig vara god man?

Det finns inget i lagen som hindrar att en anhörig är god man. Överförmyndaren ska dock avgöra om personen är lämplig utifrån samma kriterier som gäller för alla som vill bli god man. Om huvudmannen har ett önskemål om vem som ska bli god man ska detta beaktas så långt det är möjligt. Det ger dock inte någon en ovillkorlig rätt att åta sig uppdraget. Du kan läsa mer om vilka krav som finns för att bli god man under *Frågor och svar* på sidan 20.

KONTAKTPERSON

KONTAKTPERSON ÄR EN insats som beslutas av socialtjänsten enligt SoL (socialtjänstlagen) eller LSS (lag om stöd och service till vissa funktionshindrade), för att hjälpa en enskild med att till exempel bryta social isolering, stärka sin självkänsla eller bli mer aktiv i samhället. En kontaktperson är inte med i skolan eller på arbetet utan ger stöd för att den enskilda ska få en meningsfull och fungerande fritid. Insatsen utförs av en person som får ett arvode från kommunen, vanligen cirka 600–800 kr i månaden.

Uppgifter i uppdraget enligt LSS och SoL

En kontaktpersons uppgifter beror på den enskildas behov. Vad som ingår i insatsen kan framgå i någon form av planering som görs av socialtjänsthandläggare. En kontaktperson ska inte utföra tjänster åt den enskilda utan hjälpa hen att själv klara av att genomföra saker. En kontaktperson har tystnadsplikt om det som den får veta i uppdraget. Om den enskilda ger sin tillåtelse kan sekretessen brytas.

När kontaktperson beviljas enligt SoL har den enskilda oftast någon form av social problematik. Till exempel kan det handla om att den enskilda har ett destruktivt umgänge eller har en svår social situation. Insatsen kan även bli aktuell för att förhindra att en situation förvärras. Ofta handlar det om att stödja den enskildas utveckling genom råd och stöd i vardagliga situationer. Insatsen omprövas kontinuerligt för att se om behovet finns kvar eller om insatsen ska upphöra.

Den som beviljas kontaktperson enligt LSS har en bestående funktionsnedsättning och insatsen pågår så länge som den enskilda har behov av stödet. Kontaktpersonen ska då vara en medmänniska med uppdrag att till exempel bryta isolering, ge hjälp till att delta i fritidsaktiviteter eller ge råd i vardagssituationer.

Samverkan mellan god man och kontaktperson

Om en huvudman får hjälp av både en god man och en kontaktperson är det bra att någon gång ha ett trepartssamtal. Om den enskilda/huvudmannen vill kan kontaktpersonen då bryta sin sekretess. I så fall kan den gode mannen, kontaktpersonen och huvudmannen

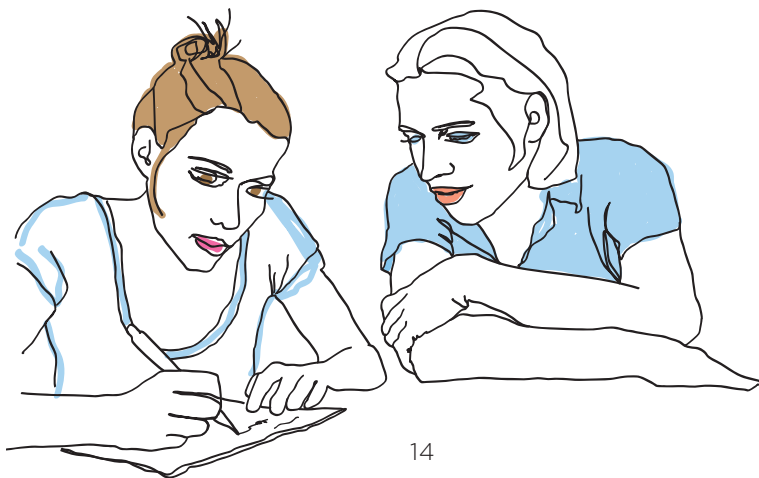
prata om vilket stöd som behövs. De kan till exempel komma överens om vilken budget huvudmannen ska ha för att göra aktiviteter med kontaktpersonen.

Utgångspunkten är att kontaktpersonen har en social funktion som ofta innebär att träffa den enskilda ungefär en gång i veckan. Gode mannen är som tidigare beskrivits en juridisk och ekonomisk ställföreträdare, som har ett samordningsansvar för huvudmannen.

Det är viktigt att den gode mannen känner till det formella innehållet i kontaktpersonens uppdrag särskilt om gode mannen inte själv varit med och ansökt om insatsen. Detta för att kunna kontrollera att insatsen utförs som den ska eller skriva en ny ansökan om behovet av insatsen förändras. För att få reda på det kan den gode mannen till exempel kontakta handläggaren som godkänt insatsen.

Kan kontaktperson vara god man?

Det finns ingen bestämmelse som hindrar att någon samtidigt är både god man och kontaktperson till samma individ. Insatsen kontaktperson beviljas dock ofta för att skapa ett större nätverk kring den enskilda och att någon då har bägge uppdragen motverkar detta syfte. Det blir också en jävsituation, då det är den gode mannen som ska kontrollera att insatsen kontaktperson utförs på ett bra sätt. Det finns undantag när en enskild kan behöva ett avgränsat antal personer att hålla kontakt med. Den enskilda kan själv önska att någon som står dem nära och är god man också ska vara kontaktperson, eller tvärtom. Frågan avgörs från fall till fall av överförmyndaren och tingsrätten alternativt av socialtjänsten.

PERSONLIG ASSISTENT

PERSONLIG ASSISTANS ÄR en insats som kan beviljas enligt LSS eller SFB (socialförsäkringsbalken). Insatsen innebär att en enskild som på grund av sin funktionsnedsättning behöver hjälp med att utföra vardagliga sysslor som av- och påklädning, hygien och kommunikation, ska få ett personligt utformat stöd av ett begränsat antal personer, så att hen kan leva ett fritt och självständigt liv. En personlig assistent ska hjälpa till att utföra de sysslor som personen själv inte kan göra och arbetet ska utformas efter den enskildas behov. Personlig assistent är ett arbete och assistenten är anställd av den enskilda eller en utförare av assistans. Den enskilda har själv rätt att utse vem som ska vara assistent. Inget hindrar till exempel att en anhörig arbetar som personlig assistent. Den som behöver personlig assistans ansöker om det hos kommunen eller försäkringskassan, beroende på hur många assistanstimmar som behövs. Assistans kan beviljas från några timmar i veckan upp till 24 timmar om dygnet.

Arbetsuppgifter

Den personliga assistentens roll är att kompensera för den enskildas funktionsnedsättning och därför är det stora variationer i arbetsuppgifterna beroende på vem som ska få hjälpen. Gränsen för vad som inte ingår i en personlig assistents arbetsuppgifter kan i stort sägas vara sådant som är skadligt för assistenten eller som bryter mot lagen. Uppdraget för en personlig assistent regleras utifrån den enskildas vilja och behov bland annat i en genomförande- och arbetsplan (se vidare om genomförandeplan på sidan 18). En genomförandeplan upprättas av den som ansvarar för assistansen för att förtydliga vilka uppgifter assistenterna ska hjälpa till med att utföra. Det kan vara att rent fysiskt hjälpa den enskilda med sysslor men också att vara ett hjälpmedel för att kommunicera. I uppdraget kan även medicinering och vård ingå genom egenvård eller efter en delegation från sjuksköterska. En personlig assistent har tystnadsplikt och får inte föra vidare uppgifter om den enskilda eller dennes familj.

Samverkan mellan god man och personlig assistent

I grunden skiljer sig uppdraget som personlig assistent inte så mycket åt beroende på om det finns en god man eller inte. Finns det en god man ska assistenten förhålla sig även till den gode mannen som ställföreträdare för den enskilda/huvudmannen. Om en god man inte finns kan till exempel en personlig assistent hjälpa till med att betala räkningar och skriva ansökningar om detta är ett hjälpbehov den enskilda har. Om det finns en god man bör assistenten agera i samråd med huvudmannen och den gode mannen. Som utgångspunkt bör då inte en personlig assistent utföra uppgifter som ligger inom godmansuppdraget. En god man är ofta involverad i framtagande och uppföljning av huvudmannens insats. Det kan därför vara bra om god man tillsammans med ansvarig för assistansen och om möjligt huvudmannen, regelbundet samtalar kring hur insatsen fungerar.

Kan en personlig assistent vara god man?

Det finns ingen lag som hindrar att en person kan vara både god man och personlig assistent. Huvudmannen kan ha ett intresse av att bli företrädd av någon som känner personen och kan tolka ord och uttryck. I lagen står att en person som ska bli god man ska vara i övrigt lämplig. Problemet som kan uppstå är att det blir en jävsituation när en god man som också är personlig assistent kan komma att godkänna sitt eget arbete. Det finns också situationer när det kan finnas behov av att vidga kretsen av personer som huvudmannen har kontakt med. Det är tingsrätten eller överförmyndaren som beslutar om en person kan ha båda uppdragen eller inte. Vid bedömningen ska de utgå från den enskildas bästa.

PERSONAL INOM BOENDEVERKSAMHET

ATT FÅ NÅGON FORM av stöd i sitt boende är insatser som beviljas enligt SoL eller LSS. Kommunen är ansvarig för att varje individ får den boendehjälp de behöver. Ett boendes verksamhet omfattas av riktlinjerna i SoL om ekonomisk och social trygghet, lika levnadsvillkor, aktivt deltagande i samhället och respekt för människors självbestämmande och integritet. Andra lagar som också reglerar delar av verksamheten är hälso- och sjukvårdslagen samt offentlighets- och sekretesslagen.

Det finns olika former av stöd i boendet, dels boendestödjare och hemtjänst i det egna hemmet. Dels dagboende där det finns personal på dagtid men där den boende klarar sig själv på kvällar och nätter. Det finns också boenden där det finns vaken personal dygnet runt.

Arbetsuppgifter

Det som styr boendepersonalens arbetsuppgifter är personens hjälpbehov, det biståndsbeslut som personen fått om boende och den genomförandeplan som upprättats för personen. Boendepersonal ska hjälpa den boende med det som den inte klarar själv. Det kan till exempel vara att städa, handla, följa med till läkare eller dela ut medicin på delegation av sjuksköterska. Gränsen för vad som ingår i personalens arbetsuppgifter är att de inte ska utföra sysslor som är skadliga för dem eller begå brott för den boendes räkning. Eftersom det är den boende som bestämmer vilken hjälp den vill ta emot kan boendepersonal inte hindra en boende från att till exempel röka eller snusa. Om den boende vill kan personalen hjälpa till med att portionera ut cigaretter under dagen men de kan inte själva ta ett sådant beslut. Boendepersonal har tystnadsplikt. Det innebär att om den enskilda inte vill att en god man eller anhörig ska få reda på något så får personalen inte lämna information om ärendet.

Samverkan mellan personal på boende och god man

För att det ska fungera så bra som möjligt för den boende/huvudmannen är det bra om god man, någon från boendepersonalen och om möjligt den enskilda har någon form av regelbunden uppföljning. Detta för att stämna av att huvudmannen är nöjd och får den hjälp som behövs. Om en god man eller boendepersonal upplever att det är något som inte fungerar för huvudmannen är det bra att kalla till möte med fler aktörer som tillsammans kan gå igenom vad det är den boende behöver hjälp med.

En god man bör för sin huvudmans räkning se till att en genomförandeplan tas fram och följs upp av boendet. Om inte huvudmannen motsätter sig det bör den gode mannen ta del av planen för att kunna se till att huvudmannens rättigheter bevakas. Om en god man ska medverka vid framtagandet beror på innehållet i planen och främst om huvudmannen vill det eller inte. Om innehållet i planen enbart berör frågor så som vårdplanering, sysselsättning och kontaktuppgifter så är det frågor som en god man inte behöver besluta i.

Om frågor av juridisk eller ekonomisk karaktär ska behandlas bör den gode mannen finnas med redan vid framtagandet. Om en huvudman inte själv har möjlighet att godkänna planen kan en god man skriva under istället för huvudmannen. Det bör framgå av planen om en god man varit involverad och om den gode mannen lämnat samtycke eller inte.

Kan boendepersonal vara god man?

Det finns ingen bestämmelse som hindrar att personal på ett boende också har uppdrag som god man för någon på samma boende. Gode mannen ska kontrollera att boendet utfört arbetet på rätt sätt, vilket innebär att det är olämpligt att inneha båda uppdragen eftersom en jävsituation uppstår. Överförmyndaren ska yttra sig till tingsrätten om lämpligheten vid anordnade av god man.

DEM KAN UTFÖRA VILKEN UPPGIFT NÄR EN PERSON HAR GOD MAN?

UPPGIFT:	DEM HJÄLPER TILL?
Betala räkningar, tilldela huvudmannen pengar	God man
Ansöka om bidrag, fonder, hjälpinsatser	God man
Överklaga beslut, bevaka rättigheter	God man
Sälja/köpa hus/lägenhet, säga upp hyresavtal, ansöka om nytt boende	God man
Hämta ut mediciner	Anhörig, boendepersonal ² , personlig assistent
Städa, vattna blommor, hänga upp gardiner	Anhörig, boendepersonal, personlig assistent
Promenera, gå på bio, fika	Anhörig, kontaktperson, ledsagare, personlig assistent
Påminna om möten, motivera att söka jobb	Anhörig, boendepersonal, kontaktperson, personlig assistent
Följa med till läkare	Anhörig, boendepersonal, ledsagare ³ , personlig assistent
Handla	Anhörig, boendepersonal, personlig assistent
Klä på sig, äta, sköta hygien	Anhörig, boendepersonal, personlig assistent

OM UPPSTÄLLNINGEN OVAN

Aktörerna under *Vem hjälper till?* är skrivna i bokstavsordning och inte i rangordning. Det är den aktör som är bäst lämpad som ska hjälpa till.

Anhöriga brukar oftast ha möjlighet att utföra sysslan, men om de inte vill eller kan ska behovet tillgodoses av en annan aktör.

2) Med boendepersonal avses även boendestödare och hemtjänst.

3) Ledsagare kan i vissa fall följa med till läkare. Läs mer om ledsagare på sidan 21.

FRÅGOR OCH SVAR

Vilka krav finns det på den som ska bli god man?

Överförmyndaren kontrollerar om en person är lämplig för uppdraget eller inte. I lagen står att en god man ska vara *rättrådlig, erfaren och i övrigt lämplig*. För att bedöma detta kontrolleras personen mot rikspolisstyrelsens belastningsregister och hos kronofogden. Vissa överförmyndare gör även en kontroll hos socialtjänsten, genomför intervjuer eller låter personen få göra ett kunskapstest. Individens önskemål och behov av vem som bäst kan företräda hen ska också vägas in.

Vilket krav på utbildning finns det för den som blir god man?

Det finns inget formellt utbildningskrav för den som blir god man. Det är överförmyndaren som ska avgöra om den som vill bli god man har tillräckliga kunskaper. Från 1 januari 2015 har överförmyndaren skyldighet att erbjuda den utbildning som gode män behöver för att de ska kunna utföra uppdraget på ett rättssäkert sätt. Det kan innebära utbildning om hur uppdraget ska utföras, men det kan också innebära utbildning om till exempel psykiska funktionsnedsättningar.

Hur gör en person för att byta god man?

Om en huvudman eller anhörig vill byta god man kan en begäran om detta lämnas till Överförmyndaren. Det finns ingen ovillkorlig rätt att få sin begäran beviljad, utan Överförmyndaren måste först utreda ärendet. Det enklaste sättet att göra ett byte är att prata med den gode mannen och tillsammans lämna in en begäran om byte. Om den gode mannen inte samtycker till ett byte, kan en begäran lämnas in ändå.

Om en god man inte anses utföra sitt uppdrag på ett korrekt sätt kan den som vill, framföra ett klagomål till överförmyndaren som då ska utreda frågan. Om den gode mannen anses ha misskött sitt uppdrag kan överförmyndaren entlediga hen mot hens vilja och tillsätta en ny god man.

Den gode mannen har tidigare beslutat en sak, men huvudmannen vill nu något annat. Vems vilja ska en personlig assistent/boendepersonal/kontaktperson följa?

Här kommer vi in på frågan om huvudmannens självbestämmande. Så långt det är möjligt ska huvudmannens vilja råda. Det finns situationer när det kan bli tvunget att inkräkta på denna vilja, till exempel om en huvudman på grund av sin funktionsnedsättning inte kan se konsekvenserna av sitt handlande och det skulle leda till en olycka eller krissituation om viljan fullföljdes. En god man ska ses som en förlängd arm av huvudmannens vilja och ska alltid se till vad som är bäst för huvudmannen. Om en huvudman därför vill något tvärt emot vad en god man tidigare beslutat bör personlig assistent och boendepersonal stämma av med god man innan en förändring görs, särskilt när det är uppenbart att huvudmannens beslut riskerar att leda till svåra konsekvenser. Om en huvudman har förvaltare så har förvaltaren beslutsrätt i frågor som rör ekonomi och juridik. En förvaltare ska agera utifrån huvudmannens bästa.

Vad gäller när huvudmannen har eget kontokort?

Huvudmannen kan ha ett kontokort kopplat till ett konto där fickpengar kommer in. Om huvudmannen behöver hjälp att använda sitt kort och inte själv kan ge sitt samtycke är det upp till den gode mannen att se över möjligheterna för anhöriga, boendepersonal, kontaktperson eller personlig assistent att hjälpa till med korthanteringen samt besluta om och hur kortet kan användas. I sådana fall bör den gode mannen begära in kvitton för att kontrollera att kortet används på rätt sätt. Om huvudmannen själv ansvarar för sitt kort behöver ingen redovisning av inköpen lämnas till överförmyndaren.

Vad gör en ledsagare?

Ledsagarservice beviljas enligt SoL eller LSS. Insatsen syftar till att bryta isolering och göra det möjligt för den enskilde att delta i fritidsaktiviteter med mera. Det finns ingen allmän definition av uppdraget så kommunala avvikelser kan förekomma. I vissa fall kan det ingå i uppdraget att följa med till vårdcentral eller på läkarbesök.

Vad kan en kontaktperson tillföra en person som bor på boende eller har personliga assistenter?

En kontaktperson kan i vissa fall tillföra ett annat stöd än det som boendet och de personliga assistenterna ger. På ett boende görs sociala aktiviteter ofta i grupp medan en kontaktperson har möjlighet att anpassa aktiviteter utifrån individens intresse och behov. En personlig assistent är anställd och även om hen ofta kan medverka till att bryta social isolering så har en kontaktperson möjlighet att fylla en annan funktion som medmänniska, utöver det professionella nätverket.

Om en person som har personliga assistenter eller bor på boende har ett behov av en kontaktperson kan en ansökan lämnas till socialtjänsten. Det bör dock först undersökas om de personliga assistenterna eller boendepersonalen har möjlighet att tillgodose behovet.

Kan en god man ge bort huvudmannens egendom?

För gode män föreligger det enligt lagen ett gåvoförbud. Det innebär att en god man inte får ge bort huvudmannens egendom. Undantaget är att den gode mannen, om huvudmannen vill det, kan ge bort personliga presenter vid olika högtider om huvudmannens ekonomi tillåter det.

Redan när en god man lämnar in förteckningen till överförmyndaren ska gode mannen visa att alla huvudmannens bankkonton, förutom ett, har fått en överförmyndarspär. Det innebär att den gode mannen behöver tillstånd från överförmyndaren för att ta ut pengar från de spärrade kontona. Gode mannen ska bara ha tillgång till ett konto som räkningar kan betalas från.

TIPS FÖR ATT LÄSA MER

www.rfs.se/godmanskap

Föräldrabalken: www.riksdagen.se – sök föräldrabalk

LITTERATUR:

God man och Förvaltare – en handbok

av Daniel Sjöstedt och Peter Sporrstedt, Studentlitteratur

Gode mannens ABC av Jan Wallgren, Norstedts Juridik

God man & förvaltare – Problem och lösningar

av Tommy Hansson, Björn Lundén information

God man och förvaltare – En praktiskt vägledning

av Tommy Hansson, Björn Lundén information